

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра фехтування, босу та національних одноборств

Семеряк З. С.

РОЗВИТОК ФЕХТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Лекція з навчальної дисципліни

**„ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОБРАНОГО ВИДУ СПОРТУ. СПОРТИВНО-
ПЕДАГОГІЧНЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ”**

(спеціалізація – фехтування)

Для студентів спеціальності 017 Фізична культура і спорт

I курс

“ЗАТВЕРДЖЕНО”
на засіданні кафедри фехтування,
боксу та національних одноборств
„__” _____ 20__ р. протокол № __
Зав.каф _____ В.Бусол

Розвиток фехтування в Україні

1. Об'єктивні передумови виникнення фехтування.
2. Фехтування – як мистецтво володіння холодною зброєю.
3. Становлення та розвиток спортивного фехтування.

Історія розвитку та виникнення вітчизняного фехтування тісно пов'язана з еволюцією холодної зброї, історією воєн та війська українського. Зі зброєю в руках наші предки захищали своє плем'я від інших сусідніх племен, організовували вперше свою державу над Дніпром, захищалися від диких азійських орд та цілі століття були заслоном проникнення варварів у Європу.

Степова смуга України, на північ від Чорного моря, була з давніх часів місцем поселення різних племен, а найдавніше відомим з них є кіммерійці (невідомого походження), які перебували там до VII ст. до н.е.

У ближньому бою степовики використовували мечі – суцільно залізні або скомбіновані із залізного клинка і бронзового держака. Довжина їх іноді сягала одного метра. Металографічне дослідження кіммерійських мечів показало, що металурги кіммерійської доби виготовляли високовуглецеву сталь, а ковалі вміли розрізняти види сталі, знали секрети цементування металу й ковальську зварку (П.П.Голочко, 1994).

На початку VII ст. до н.е. на території України з'явилися скіфи (кочові племена, які прибули зі сходу). На озброєні скіфів були короткі мечі (акінак). Акінаки виготовлялися із заліза високої якості, більшість їх зроблена з високолегованої сталі.

Акінаки мали різну довжину. Короткі (до 50 см) призначались для пішого бою, а довгі (65-70см) - для кінного бою. Із захисних обладунків використовувались шоломи, панцирі, накладки на окремі частини тіла.

У скіфів був розповсюджений культ зброї в тому числі і меча. Меч

супроводжував воїна все життя і "помирав" разом з ним – при похороні меч згинали або ламали на декілька частин (Б.Мельник, 1993).

Під натиском сарматів (III-II ст. до н.е.) скіфська держава розпалась. Під час археологічних розкопок були знайдені залізні мечі із серпоподібними (II-I ст. до н.е.) та кільцевими (I-II ст. н.е.) наверстямн (П.П.Толочко, 1994).

Пізніше з'явився ще один тип меча – довгий із наверстям у вигляді диска, нерідко виконаного із коштовних мінералів або золота. На відміну від скіфів, сармати широко застосовували кольчугу, запозичену від римлян, та бронзові шоломи західного походження.

Велику славу здобули важкоозброєні сарматські вершники (катафрактарії). За свідченням античних авторів, катафрактарії навіть заковували в броню своїх коней.

Цікавим є факт про те, що сарматські жінки жили як амазонки: полювали, їздили верхи, брали участь нарівні з чоловіками у війнах, а також одягались як чоловіки (Хазанов, 1971).

Держава сарматів розпалась і IV ст. н. е., а з V по VII ст. на території України утворилась держава антів. Анти здобули славу своїми походами на Візантію, які вели спільно з іншими слов'янами. Проіснувавши три століття держала антів упала під наступом аварів. Здобутки, яких досягли наші предки в перші сторіччя свого державного життя, були знищені навалою азійських орд.

Поневолення слов'ян та Київської держави хазарами тривало недовго. Важливим фактом, що стосується нашої теми і того історичного періоду є народний переказ про те, що поляни після поневолення данину платили хозарам не шкірами, як інші племена, а мечами. Хозарські старшини отримавши таку данину занепокоїлись: "Недобра се данина, княже. Ми здобули її однобічним оружжям, себто шаблями, а в сих оружжя обоюдногостре, себто мечі. Сі будуть брати данину і з нас і з інших земель".

Про характер життя древніх предків може свідчити таке явище, яке збереглося до XVII ст., як ритуал, присвячений народженню в сім'ї сина: "Коли в кого на Русі народиться син, батько новонародженого бере оголений меч, кладе його перед

дитиною і промовляє: " Не залишу у спадок тобі ніякого маєтку: будеш мати тільки те, що здобудеш цим мечем" (Є.Приступа, В.Пилат, 1991).

Київська держава повернула свою незалежність і могутність під назвою Київська Русь. Це сталося на переломі VIII-IX ст. Ядром війська Княжої доби були скандинавські варяги, лицарі заковані в залізо, з обосічними мечами, зв'язані воїнським братерством, відважні й на все рішучі (І.Крип'якевич, 1936).

Озброєння варягів дуже відрізнялось від слов'янського. Варяг був одягнений в панцир, на голові мав шолом, на лівій руці довгий щит. Для нападу служив меч, сокира і спис. Варяги легко перемагали слабо озброєні ватаги слов'ян.

Варяги служили в українському війську до половини XI ст. Вони відігравали головну роль в походах Олега і Ігоря на Чорне море, Каспій і Закавказзя, а також у війнах Святослава, Володимира Великого та Ярослава Мудрого. В усій Європі варяги мали славу першорядного війська. Своєю появою вони викликали захоплення і страх. Араб Ібн-Фадлан описує: "Я бачив русів (варязькі полки) – не видав я людей більших тілом, як вони – мов ті дерева пальмові. Вони руді, не одягають каптанів, ні свит, а чоловік одягає плащ і окутує ним один бік і одну руку виставляє з-під нього. Всяк має завжди при собі меч, ніж і сокиру. Мечі в них широкі, хвилясті, франконського виробу." (І.Крип'якевич "Історія українського війська". Львів, 1936).

Меч – назва запозичена в німців (готське – мекіс). Варязькі мечі мали довжину 1 метр і ширину 6 см. Ручка відділена від леза перекладиною 10 см. Сама ручка була масивна, майстерно оброблена, часом посріблена та прикрашена орнаментом. Мечі були обосічними.

Майстри Київської Русі також володіли різноманітними прийомами куття клинків, включаючи і такий складний, як виготовлення узорчатої сталі, або зварювального дамаску. Про це свідчать численні згадки в арабських і візантійських джерелах, де детально викладається технологія виготовлення "руських мечів" (Б.Мельник, 1993).

Українське військо в XI-XIV ст. складалось із двох формацій: дружини -

тяжко озброєного лицарства, та з воїв - народного ополчення. Княжа дружина була організована на зразок варязьких дружин. Приналежність до дружини була успадкованим правом бояр. Головним обов'язком членів дружини була вірність князеві в небезпеці, в нещасті, чи в іншій потребі.

Підготовка до військового життя велась з молодих років. Так Святослав Ігоревич, славний лицар, почав воювати ще з малку. Данило Галицький в підлітковому віці вправно володів мечем, а його син Лев малим хлопцем ходив у бій під опікою довірених бояр. В ті часи відбувалися і лицарські грища на зразок західно-європейських. Першу згадку про них маємо 1150 р. з Києва. Князь Ізяслав святкував тоді свою перемогу і справив святковий банкет: "...тоді й угри на фарах (конях) і на скоках іграли на Ярославому дворі, велика сила, кияни ж дивувались числу угрів і зручності їх і коням їх" (І.Крип'якевич "Історія українського війська". Львів, 1936).

Такі ж лицарські грища згадуються і в Галичині. Князь Василько, Данилів брат, раз для розваги почав борню з якимось угорським боярином: "...добув меча свого, igraючи на слугу королевого, а той ухопив щит, igraючи". (І.Крип'якевич. Історія українського війська. Львів, 1936).

Війна була щоденним явищем у давній Україні. У війнах, походах та боях витворилась еліта українського війська, найкращий його вицвіт - лицарство. Воно творилось під керівництвом визначних князів-войовників, а найкращі представники його знаходились в княжій дружині. На першому місці лицаря була хоробрість, її цінували найвище.

Україна через свою військову силу мала славу у цілій Європі. Княжий двір у Києві відвідували найславніші західні лицарі. Тісні зв'язки з Західною Європою спричинили до того, що організація та озброєння княжих дружин і західних лицарів мали багато спільного.

Військо княжих часів існувало безперервно шість століть.

Після того, як у 1240 році був зруйнований Київ, головною ареною подій української історії стали Галичина і Волинь. Галицько-Волинські князі зуміли цю

територію укріпити і зберегти. Галицько-Волинська держава продовжила на ціле сторіччя існування державної організації і стала головним політичним центром для всієї України.

Козацька доба є однією з найяскравіших сторінок української історії. Саме в цей період сформувалась самобутня система військово-фізичної підготовки лицарів-козаків, важливе місце в якій займає мистецтво володіння холодною зброєю. Культ меча, який існував на Київській Русі, поступово втрачає своє значення і в козацьку добу ціпком витісняється шаблею – улюбленою зброєю тих часів. Є свідчення про те, що шаблями запорізьких козаків першим озброїв у 1511 р. Остафій Дашкевич.

Хоч шаблі в Україні були спочатку різних видів і походження, та пізніше витворився український тип "козацької" шаблі. Зразки шабелі говорять про те, що вони були доволі тонкі та легкі, ручку мали оздобну, піхви прикрашені різьбою. Шаблями козаки особливо любили шикувати і звертали на них велику увагу, оздоблюючи дорогою оправою та прикрасами і завжди намагаючись утримувати їх у великій чистоті (через що і побутував вислів - "ясна зброя").

Шабля була настільки необхідною козакам, що в їхніх піснях завжди називалась шаблею-сестрицею, ненькою рідненькою, панночкою молоденькою. Як справжні лицарі, козаки віддавали перевагу перед усілякою іншою зброєю і називали її "чесною зброєю".

Холодна зброя козаків була частково власного вибору, а частково чужого. Шаблі найчастіше виготовляли в Січі, де жили майстерні зброярі, але власна зброя не виключала і привізної. Виробом зброї займались різнорідні ремісники-мечники, шабельники, лучники. Славний цех мечників був у Львові з початку XV ст. Цех Львівських мечників був ліберальний, допускав до себе людей і "грецької" віри, тому-то мечників і шабельників українців було тоді чимало і в місті, і в передмістях.

На запорізькій Січі існувала специфічна система відбору і вишколу молодих людей, так званих молодиків. В старовинних описах козацького побуту підкреслюється, що кожний десятник окрім десяти товаришів мав під своїм началом ще від 30 до 50 новиків, яких школив і випробував на козаків.

Велику освітянську і військово-прикладну роль відігравали Січові школи, де поруч із вправами для оволодіння вогнепальною зброєю застосовувались спеціальні вправи для удосконалення верхової їзди, уміння правити човном, а також особлива увага приділялась фехтуванню – мистецтву володіння холодною зброєю.

Спеціальну витривалість удосконалювали за рахунок навантаження, що козак одержував під час навчально-тренувального двобою, а також при закріпленні техніки бойових прийомів із відповідною інтенсивністю і обсягом. Ефективними були також переходи під час навчально-тренувального процесу або вільного двобою від спокійного темпу до максимального (5-10 секундні прискорення атакуючих дій, що йдуть одна за одною), завдяки яким козак прагне досягти успіху.

Піонером запровадження спеціалізованої підготовки у козацькому війську вважається гетьман Єфстафій Ружинський, який змолоду навчався різним наукам у Німеччині і Франції. В історію Козаччини він увійшов як реформатор і організатор військової справи.

Той факт, що більшість козацьких старшин і українських гетьманів отримали освіту в Німеччині, Франції та Італії, дозволяє думати про те, що вони досконало володіли мистецтвом фехтування і були ініціаторами запровадження його в систему військової підготовки козацтва. Є свідчення про те, що козаки вербувались на військову службу інших країн і їх загони з'являлись у військах Австрії, Швеції, Франції. Вони брали участь в Тридцятилітній війні на теренах країн Західної Європи. Сам Богдан Хмельницький разом із старшинами Сіркою і Солтенком виїздив у 1645 році до Франції для укладення угоди про участь на її стороні двох тисяч шестисот козаків. Такі тісні військові зв'язки з країнами Європи не могли не вплинути на проникнення в систему військово-фізичної підготовки українського козацтва передових методів володіння холодною зброєю.

В 1775 році Україна повністю втрачає свою державність, знищується Запорізька Січ, оплот її визвольних борінь. Більшість українських земель попала під владу Росії. Поза російським кордоном залишилися тільки західні землі – Галичина, Буковина і Закарпаття, що належали до монархії Габсбургів.

На кінець XVIII початок XIX ст. відносяться початки зародження спортивного фехтування в Україні. Є свідчення про те, що з 1790 року фехтування, як обов'язкова дисципліна, викладається в морській школі мічманів м.Миколаїв. З 1812 року фехтування запроваджується в Харківському університеті. Приблизно в цей же час фехтування культивується в Рішельєвському лицейі м.Одеси. Для проведення занять залучались кваліфіковані викладачі з Італії і Франції.

Першим з українських фехтувальників, хто вийшов на міжнародну арену, був Петро Заковорот. Він народився у 1871 році на Харківщині. Під час служби в армії добре зарекомендував себе на кавалерійських заняттях і в числі кращих був спрямований на навчання у Варшавську фехтувально-гімнастичну школу, а після її закінчення продовжив навчання в Будапештській академії фехтування. У 1900 році в Парижі проводився турнір найсильніших фехтувальників світу, присвячений всесвітній виставці, в якому взяли участь 100 спортсменів. Петро Заковорот посів тоді третє місце.

П.Заковорота можна вважати одним із засновників вітчизняної школи фехтування. Він виховав цілу плеяду видатних спортсменів і тренерів, котрі підняли престиж українських фехтувальників у повоєнний період до світових вершин. До цієї когорти відносяться: В.Андрієвський, В.Аркадьєв, І.Манаєнко, В.Сергеєв, К.Сиротенко та інші.

В період між двома світовими війнами фехтування, як і весь спорт в Україні, знаходилось під впливом більшовицької ідеології. Воно потрапляє під критику апологетів пролеткульту як буржуазний вид спорту, а згодом зазнає мілітарного впливу. В систему змагань і навчання запроваджується навчання фехтуванню на карабінах з еластичним багнетом, яке культивувалось аж до 1956 року. Найбільш активно фехтування розвивається в Харкові, Києві, Одесі. У 1935 році в Харкові проводиться перший чемпіонат України. Чемпіонами стали: на рапірах - П.Заковорот (чоловіки) і С.Прокопович (жінки), на шаблях і багнетах - В.Сергеєв (усі Харків). Однак ізоляція від міжнародного спорту гальмує розвиток техніки, тактики, методики навчання.

Окрему сторінку в розвитку фехтування в довоєнний період займала Західна Україна, яка знаходилась спочатку в складі конституційної Австро-Угорської монархії, а пізніше в складі Польщі.

В другій половині ХІХ ст. широкого розповсюдження серед слов'янських народів Європи набуває сокільська система фізичного виховання чеського педагога Мирослава Тирша. Одним з засобів різнобічної підготовки соколів було фехтування.

Сокільський рух набирає широкого розповсюдження на галицьких землях. З 1867 р. у Львові з'являється перший польський сокільський осередок, з якого в подальшому виросла потужна всепольська фізкультурно-спортивна організація "Сокіл". Фехтування культивується в усіх містах, навіть в невеликих містечках. З 1894 року розпочинає свою діяльність українська сокільська організація "Сокіл-Батько", в якій з перших днів запроваджується шерм (фехтування). Це була перша національна тіловиховна організація на Галичині. А провісником її був спортивний клуб "Січ", який у 1892 році заснували у Відні українські студенти, і в якому найактивнішою ланкою був гурток фехтування.

З усіх видів зброї вихованці "Сокола" віддавали першість шаблі. Це можна пояснити по-перше традиціями, які йшли ще від часів Запорізької Січі, а по-друге – шабельне фехтування залишалось прикладним і навички його застосування могли б стати у пригоді майбутнім бійцям за волю України. В сокільській періодиці, дуже часто поряд із словом шерм стоять рядки, що нагадують про славетне минуле і закликають до відродження лицарського духу. Так, 20 вересня 1908 року "Сокільські вісті" друкують: "Двобій на шаблюки, хотьби деревляні підносять лицарські традиції і личну самовідданість, якої нам так треба". За активізацію розвитку фехтування виступають видатні діячі українського тіловиховання С.Гайдучок, П.Франко, Т.Франко, Е.Жарський.

Після першої світової війни географія фехтування розширюється. Його практикують Львівський "Сокіл-Батько", "Сокіл-Коломия", "Беркут" і "Сянова Чайка" в Перемишлі, Карпатський лещатарський клуб (КЛК), Український студентський спортивний клуб (УССК) та інші. Під час визвольних змагань 1917-

1921 рр. військові діячі України вважають фехтування важливим засобом фізичного вишколу. Видавництво секції з військових справ УНР готує підручник "Навчання до бою на шаблях" (переклад сотника Горшковського), в якому викладені основи італійської школи. Нормативи з фехтування входять до комплексу "За відзнаку фізичної справності" (ВФС), який у 1935 році запровадила спортивна рада Українського спортивного союзу (УСС).

З відходом Галичини до Польщі фехтування особливо активно розвивається в польських спортивних клубах "Легія", "Чернь", "Погонь". Саме в них вирости призери Олімпійських ігор 1920-1936 років у складі команди Польщі львів'яни Адам Папее, Тадеуш Фрідріх, Антоній Франц. Про рівень Львівського фехтування свідчить і те, що в чемпіонаті СРСР 1940 року троє львів'ян стали призерами, а шпажист В.Лабензієвський завоював звання чемпіона. У 1941 році команда фехтувальників Львова посіла перше загальнокомандне місце на великих змаганнях в Москві за участю команд Москви, Києва, Харкова, Риги, Талліна.

Особливо масового розвитку українське фехтування досягло після другої світової війни. Починаючи з 1952 р. фехтувальники України приймали участь (в складі команди СРСР) у всіх Олімпійських іграх. В цей період відкривається широка сітка дитячих спортивних шкіл, фехтування культивують більшість спортивних товариств. У 1956р. на I спартакіаду України з фехтування у м.Львові приїхало 445 спортсменів із 27 областей республіки. Інститути фізичної культури Києва і Львова налагодили підготовку тренерських кадрів. Промисловість республіки освоїла випуск фехтувального інвентаря. Отримали науково-методичне обґрунтування основні положення підготовки спортсменів високої кваліфікації.

Перший успіх на Олімпійських іграх прийшов у 1956 р. Львів'янин Євген Череповський завоював бронзову медаль в командних змаганнях шаблістів. Першим чемпіоном Олімпійських ігор серед українських фехтувальників став киянин Григорій Крисс (шпага) в 1964 р. В подальшому олімпійськими чемпіонами ставали Віктор Сидяк, Володимир Смірнов, Генадій Погосов, Вадим Гутцайт. Срібними призерами: Віктор Путятин, Василь Станкович, Григорій Крисс, Віктор Сидяк,

Сергій Міндергасов, Сергій Голубицький. Бронзовими призерами: Григорій Крисс, Сергій Парамонов, Віктор Сидяк, Михайло Тишко. Саме ці спортсмени разом із чемпіонами та призерами чемпіонатів світу (Євген Рюмін, Йосип Вітебський, Юрій Чиж, Сергій Кравчук, Володимир Агеєв, Тетяна Чернявська, Вікторія Титова) підняли престиж і славу українського фехтування на світовій арені.

Після проголошення у 1991 році державної незалежності і самостійності України з'явилися можливості для більш широкої участі наших фехтувальників у міжнародних змаганнях, самостійного вирішення усіх проблем розвитку фехтування в країні та утвердження його позицій на світовій арені. Однак реформування політичної та економічної системи викликали негативні кризові явища в соціальній сфері в тому числі і в сфері спорту.

Старі форми організації спортивної роботи не спрацьовують в ринкових умовах господарювання. Колективи фізичної культури, спортивні клуби на більшості підприємствах були ліквідовані, як такі, що не приносять прибутків приватним власникам. В той же час державне фінансування масового спорту обмежується в основному виплатою зарплати тренерам-викладачам. Постійно недофінансовується підготовка національної збірної команди України. Перестали виготовляти фехтувальний інвентар спеціалізовані підприємства “Динамо” в Харкові і Дніпропетровську.

Все це не могло позначитись на масовості фехтування та на спортивних результатах українських фехтувальників. Так, якщо в 1956 році фехтування культивувалось в 27 областях, то в 2001 році – в 17 областях України. Кількість тих, хто займається фехтуванням скоротилась з 11,8 тис. у 1967 р. до 5,4 тис. у 2001 р. Кількість штатних тренерів залишалась на рівні 1967 р. – 170 чол.

Провідними регіонами в розвитку фехтування на Україні є: м.Київ, Миколаївська, Львівська, Харківська, Дніпропетровська області. Вони розвивають фехтування як пріоритетний вид спорту. На сьогоднішній день фехтування культивують 40 ДЮСШ, 6 СДЮСШОР і 6 ШВСМ.

Останні успішні виступи наших фехтувальників на Олімпійських іграх були у

1992 р. в складі збірної команди СНД. Золоті медалі в команді шаблістів завоювали В.Гутцайт та Г.Погосов, срібну медаль в особистих змаганнях завоював рапірист С.Голубицький, а бронзову медаль в складі команди шпажистів – С.Кравчук.

На Олімпійських іграх 1996 р. в Атланті Україна вперше виступала самостійною командою. В її складі було шість спортсменів, які завоювали ліцензії на участь в особистих змаганнях: С.Голубицький (рапіра), В.Гутцайт (шабля), В.Тітова (шпага), Є.Виборнова (шпага), О.Бризгалов (рапіра). С.Голубицький і В.Гутцайт посіли шості залікові місця і команда України з 2-а очками зайняла 11-е місце.

В Олімпійських іграх 2000 р. в Сіднеї українські фехтувальники представлені трьома командами (рапіра (ч), шабля, рапіра (ж)), а також одним учасником особистих змагань – Горбачук О. (шпага). Результати: команда рапіристів (чол.) – 5 місце, команда шаблістів – 6 місце, команда рапіристок – 8 місце. В особистих змаганнях С.Голубицький посів 6 місце, а решта учасників не попали в число кращих. В загальнокомандному заліку Україна зайняла місце.

Упродовж 2004-2008 років нашими спортсменами було завойовано 7 медалей. Це вже представники молоді української школи фехтування: Владислав Третьак, Володимир Лукашенко, Олег Штурбабін, Ольга Харлан, Олена Хомрова, Дмитро Карюченко, Дмитро Чумак.

На Олімпійських іграх 2008 року вибороли ліцензії 2 види зброї: жіноча шабля і чоловіча шпага. Вони взяли участь в особистих і командних змаганнях та 2 спортсменки (Ольга Лелейко - рапіра, Яна Шемякіна - шпага) - в особистих змаганнях. В загальному - 10 спортсменів.

Команда шаблісток виборола золоту медаль, чоловіча шпага посіла 7-е місце.

На чемпіонаті світу 2009 року бронзову медаль в особистих змаганнях серед шпажисток виборола львів'янка Анфіса Почкалова.

На чемпіонаті світу 2010 року срібну нагороду в особистих змаганнях отримала Ольга Харлан, бронзову – Олена Хомрова. У командних змаганнях

шаблісток - срібні нагороди. В особистих змаганнях рапіристів 7-е місце виборов Ростислав Герцик.

В Олімпійських іграх 2012 року брала участь жіноча збірна з фехтування на шпагах у складі львівянок Я.Шемякіної, А.Почкалової, К.Пантелєєвої та киянки О.Кривицької. Шаблістка О.Харлан виборола в особистому заліку бронзову нагороду. Шпажистка Я.Шемякіна стала олімпійською чемпіонкою.

На Чемпіонаті світу 2013р. у м.Будапешті золоту медаль в особистих змаганнях з фехтування на шаблях виборола Ольга Харлан. Збірна команда України з фехтування на шаблях серед жінок завоювала золоту медаль у командних змаганнях.

На Чемпіонаті світу 2014р. у м.Казані чемпіонкою світу у особистих змаганнях серед шаблісток стала Ольга Харлан. Команда українських шаблісток посіла третє місце.

Яна Шемякіна виборола бронзову медаль в особистих змаганнях з фехтування на шпагах.

Рекомендована література

Основна:

1. Бріскін Ю. А. Готовність спортсмена до прийняття оптимального рішення в ситуації спортивного двобою / Ю. А. Бріскін. – Львів : Ніка-Плюс, 1997. – 114 с.
2. Бріскін Ю. Результативно-значущі техніко-тактичні дії фехтувальниць-шпажисток різної кваліфікації / Юрій Бріскін, Зоряна Семеряк, Мар'ян Пітин // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. – Вінниця, 2014. – Вип. 18, т. 2. – С. 37 – 43.
3. Бусол В. Фехтування в Україні : навч. посіб. / В. Бусол, О. Дьоміна. – Київ : Літера Графік, 2013. – Ч. 1. – 72 с.
4. Інноваційні засоби підготовки спортсменів у фехтуванні : монографія / Бріскін Ю. А., Задорожна О. Р., Пітин М. П. [та ін.]. – Львів : ЛДУФК, 2018. – 282 с.

5. Келлер В. С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів / В. С. Келлер, В. М. Платонов. – Львів : Українська Спортивна Асоціація, 1992. – 269 с.
6. Келлер В. С. Деятельность спортсменов в вариативных конфликтных ситуациях : [монография] / В. С. Келлер. – Киев : Здоров'я, 1977. – 184 с
7. Келлер В. Тренировка фехтовальщиков / В. Келлер, Д. Тышлер. – Москва : Физкультура и спорт, 1972. – 181 с.
8. Семеряк З. С. Удосконалення техніко-тактичної підготовленості фехтувальницьшпажисток на етапі спеціалізованої базової підготовки : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту : [спец.] 24.00.01 „Олімпійський і професійний спорт” / Семеряк Зоряна Степанівна ; Львів. держ. ун-т фізичної культури. – Львів, 2015.– 20 с.
9. Фехтование. Правила соревнований. – Москва : Терра. Спорт, 1999. – 160 с.
10. Фехтование : учеб. для ин-тов физ. культуры / Д. А. Тышлер, В. С. Келлер, В. А. Андриевский [и др.]. – Москва : Физкультура и спорт, 1978. – 240 с.

Допоміжна:

11. Брискин Ю. А. Структура и содержание теоретической подготовки фехтовальщиков / Брискин Ю.А., Питын М.П., Задорожная О.Р. // Физическое воспитание студентов. – 2013. – № 04. – С. 10–14.
12. Бріскін Ю. Диференціація техніко-тактичної підготовки фехтувальників на шпагах з урахуванням способів управління зброєю / Бріскін Юрій, Смирновський Сергій, Пітин Мар'ян // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2017. – № 2. – С. 27–31.
13. Бріскін Ю. Обґрунтування засобу теоретичної підготовки юних фехтувальників (на прикладі провідних фехтувальників України) / Бріскін Юрій, Пітин Мар'ян, Задорожна Ольга // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. – Вінниця, 2013. – Вип. 15. – С. 289–295.
14. Бріскін Ю. Обґрунтування програми диференціації техніко-тактичної підготовки фехтувальників на шпагах з урахуванням способів управління зброєю /

Юрій Бріскін, Сергій Смирновський, Мар'ян Пітин // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. – 2017. – Вип. 25/26. – С. 30–35.

15. Бріскін Ю. Техніко-тактичні дії фехтувальників-шпажистів високої кваліфікації в умовах змагальної діяльності / Бріскін Юрій, Смирновський Сергій, Семеряк Зоряна // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2014. – № 3. – С. 18 – 21.

16. Бусол В. А. Фехтування. Навчальна програма для ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ. / Бусол В. А. – Київ, 2011. – 43 с.

17. Задорожна О. Теоретична підготовка фехтувальників: стан та перспективи наукових досліджень / Задорожна Ольга // Спорт та сучасне суспільство : матеріали V відкритої студ. наук. конф. – Київ : Інтер-Сервіс, 2012. – С. 12-15.

18. Келлер В. С. Исследование деятельности спортсменов в вариативных конфликтных ситуациях : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : [спец.] 13.00.04 „Теория и методика физического воспитания и спортивной 15 тренировки” / Келлер Владимир Станиславович ; ГЦОЛИФК. – Москва, 1975. – 33 с.

19. Келлер В. С. Соревновательная деятельность в системе спортивной подготовки / В. С. Келлер // Современная система спортивной подготовки : сб. науч. тр. – Москва : СААМ, 1995. – С. 41–50 .

20. Неолімпійський спорт : навч. посіб. для студ, вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту / Є. В. Імас, С. Ф. Матвеев, О. В. Борисова [та ін.]. – Київ : НУФВСУ, 2015. – 184 с.

21. Організаційно-економічні чинники ефективності змагань із фехтування / Бріскін Ю. А., Пітин М. П., Нерода Н. В., Ваулін О. І. // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : [зб. наук. пр.]. – Київ, 2014. – Вип. 11 (52). – С. 21–24.

22. Оцінювання психофізіологічних станів у спорті : монографія / Г. В. Коробейников, Є. Н. Приступа, Л. Г. Коробейнікова, Ю. А. Бріскін. – Львів : ЛДУФК, 2013. – 312 с.

23. Пристрій для технічної підготовки фехтувальників : патент 87020 Україна : МПК А63В 69/02 (2006.01) / Бріскін Ю. А., Пітин М. П., Задорожна О. Р.,

Смирновський С. Б. – № а201311306 ; заявл. 23.09.2013 ; опубл. 27.01.2014, Бюл. № 2.

24. Розвиток та становлення спортивних єдиноборств у програмах Ігор Олімпіад сучасності / Євген Приступа, Юрій Бріскін, Артур Палатний, Мар'ян Пітин // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2017. – № 1 (27). – С. 3–19.

25. Свістельник І. Р. Бібліографічний показчик авторефератів дисертацій та дисертацій бібліотеки Львівського державного інституту фізичної культури. Вип.2 : Види спорту / Свістельник І. Р. – Київ : Кондор, 2005. – 344 с.

26. Семеряк З. Порівняльна характеристика рівня розвитку психофізичних якостей фехтувальниць-шпажисток різної кваліфікації / Зоряна Семеряк, Юрій Бріскін, Мар'ян Пітин // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2015. – № 3. – С. 120 – 124.

27. Семеряк З. Засоби вдосконалення техніко-тактичної підготовленості фехтувальниць-шпажисток з використанням авторського тренажерного пристрою / Семеряк З., Бріскін Ю., Пітин М. // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : [зб. наук. пр.]. – Київ, 2013. – Вип. 10 (37). – С. 111–117.

28. Семеряк З. Техніко-тактична підготовка фехтувальників на шпагах: стан та перспективи досліджень / Зоряна Семеряк, Сергій Смирновський // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини. – Львів, 2013. – Вип. 17, т. 1. – С. 239–244.

29. Смирновський С. Б. Актуальні питання техніко-тактичної підготовки фехтувальників / Смирновський С. Б., Семеряк З. С., Бріскін Ю. А. // Психологічні, педагогічні та медико-біологічні аспекти фізичного виховання : матеріали IV Міжнар. електрон. наук.-практ. конф. – Одеса, 2013. – С. 35 – 37.

30. Тренажерні засоби в удосконаленні підготовленості спортсменів у фехтуванні / Бріскін Ю. А., Пітин М. П., Семеряк З. С., Задорожна О. Р., Смирновський С. Б. //

Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2014. – Вип. 118, т. 2. – С. 30 – 34.

31. Тышлер Д. А. Спортивное фехтование : учебник для ВУЗов физ. культуры. – Москва : ФОН, 1997. – 389 с.

32. Характеристика комерційних змагань у фехтуванні / Юрій Бріскін, Мар'ян Пітин, Неоніла Нерода, Олександр Ваулін // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. – Вінниця, 2014. – Вип. 18, т. 1. – С. 356 – 361.

Інформаційні ресурси інтернет:

33. Автореферати дисертацій галузі фізичної культури і спорту : анот. бібліогр. покажч. [Електронний ресурс] / уклад. Ірина Свістельник. – Вид. 2-ге, перероб. і допов. – Львів : [б. в.], 2014.– Кн. 2. Теорія і методика спорту (А–Я). – 95 с. – Режим доступу: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/250>

34. Шемякіна Яна Володимирівна: життєвий шлях та спортивні досягнення : бібліогр. нарис / уклад. Ірина Свістельник. – Львів : [б. в.], 2015. – 14 с. – Режим доступу: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/1736>

35. Improvement of technical and tactical training of qualified women epee fencers / Zoryana Semeryak, Yuriy Briskin, Ivan Karatnyk, Valeriy Melnyk, Viktoria Pasichnyk, Maryan Pityn // Journal of Physical Education and Sport. –2017. – Suppl. 17, is. 4, art 216. – P. 2116–2122. – Access mode: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/10693>

36. Improving technical preparedness of archers using directional development of their coordination skills on stage using the specialized basic training / Antonov Sergiy, BriskinYuriy, Perederiy Alina, Pityn Maryan, Khimenes Khrystyna, Zadorozhna Olha, Semeryak Zoryana, Svystelnyk Irina // Journal of Physical Education and Sport. – 2017. – Vol. 17, is. 1. – P. 262–268. – Access mode: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/10576>

37. Pityn M. Features of theoretical training in combative sports / Pityn Maryan, Briskin Yuriy, Zadorozhna Olha // Journal of Physical Education and Sport. – 2013. – Vol. 13(2), art 32. – P. 195 –198. – Access mode: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/10459>

38. Pityn M. Theoretical training in fencing: state and prospects of researches / Maryan Pityn, Yuriy Briskin, Olga Zadorozhna // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2012. – № 3. – С. 23 – 28. – Access mode: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/10464>
39. Technical devices of improvement the technical, tactical and theoretical training of fencers / Briskin Yuriy, Pityn Maryan, Zadorozhna Olha, Smyrnovsky Serhiy, Semeryak Zoryana // Journal of physical education and sport. – 2014. – Vol. 14, is. 3. – P. 337–341. – Access mode: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/10464>
40. Електронний каталог ЛДУФК – <http://3w.ldufk.edu.ua/book/index.php>